

ZAŠTITA INTELEKTUALNE SVOJINE NA INTERNETU

PREDNOSTI KOLEKTIVNOG OSTVARIVANJA AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

mr Ljiljana Rudić-Dimić, Zavod za intelektualnu svojinu,

ljrudic@yupat.sv.gov.yu

www.yupat.sv.gov.yu

Rezime: *Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, opravdano je u svim onim slučajevima kada je individualno ostvarivanje nemoguće, otežano ili izuzetno teško da se efikasno ostvari. Digitalne tehnologije i digitalna tehnička sredstva dostave sadržaja - ne samo autorskog dela već i zaštita investicije koju pojedinci i pravna lica ulažu u stvaranje, odabir i tehničko sprovođenje predmeta srodnih prava (na primer, PRAVO NA SIGNAL emisionih preduzeća), zaštitu prava intelektualne svojine generalno su učinila veoma slabom i neefikasnom u svim njenim domenima. Zemlje u tranziciji moraju da prate trendove slobodne trgovine dobrima intelektualne svojine, i da dostignu zadovoljavajući stepen pravne zaštite kada je u pitanju tzv. digitalna agenda prava. Činjenica je da je funkcionalni sistem kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava od krucijalnog značaja u ostvarivanju i osnaženju kulturnog razvoja svake zemlje, koje rezultira da članovi ovih organizacija dobijaju pripadajuće tantijeme kao nadoknada za korišćenje njihovih autorskih dela.... Pravna i ekonomska sigurnost, inspirišu autore i stimulišu ih da teže kvalitetnijem stvaralaštvu.*

Ključne reči: Individualno ostvarivanje autorskog i srodnih prava; Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava; Digitalne tehnologije za dostavljanje sadržaja; Kolektivno upravljanje pravima u digitalom okruženju; Pregovori sa korisnicima - sistem blanko licenci; Modeli licenciranja u digitalnom okruženju

Abstract: *Collective management of IP rights, is justified in all the cases where individual exercise is impossible, or at least highly hard to enforce. Digital age and digital means of delivery of the protected content - and not only for the protected content, still for the investments of the entities in making, choosing and technically enforcing the relate right subject matters (for example, SIGNAL RIGHT, for the broadcasting organizations), made the IPR protection very weak and vulnerable in all respected fields. Developing countries have to follow- up the trend of the free trade of IP rights, and to reach the satisfactory level of the protection of the so called digital media agenda. Fact is that well functioning CMO system in one country, plays a crucial role in enhancing the certainty of cultural development of each country, with successful results in members receiving reasonable amounts of royalties in return for the exercise and utilization of their works...Legal and economic certainty, serve as an economic inspiration and impact on the creators to produce more, and to produce with higher quality.*

Key words: *Individual exercise of IP rights; Collective management of IP rights; Digital age and digital means of delivery; Collective management in the digital network environment; Negotiation With Users - Blanket Licenses Systems; Digital Agenda Licensing Models.*

UVOD

Individualno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, može se izvršiti od strane samog autora odnosno nosioca autorskog ili srodnog prava, ili preko zastupnika na osnovu posebnog ili generalnog punomoćja (autorizacije). Zastupnici u individualnom ostvarivanju prava mogu biti pravna odnosno fizička lica specijalizovana (ili ne), za pitanja autorskog i srodnih prava odnosno pitanja intelektualne svojine. Odnos između nosioca prava (titulara) i zastupnika zasniva se na pismenoj saglasnosti -ovlašćenju.

Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, opravdano je u svim onim slučajevima kada je individualno ostvarivanje nemoguće, odnosno otežano (prepreke mogu biti različite prirode, kao što je veliki broj raznorodnih oblika konzumacije zaštićenog sadržaja; multimedijalni projekti; korišćenja na mreži *on-line uses* (Internet); korišćenja sa stranim elementom, kada se postavlja pitanje nadležnog zakonodavstva i dr).¹Ako imamo u vidu, na primer prirodu i karakter autorskog prava, kao ličnog i apsolutnog prava, sama njegova priroda uslovljava individualno ostvarivanje ovog prava. Sa druge strane, uvođenje sistema kolektivnog administriranja pravima, stvorilo je dva pravna precedenta: učešće zakonodavca u određivanju uslova za osnivanje i nadzor nad radom organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, i zakonom utvrđeni monol u korist osnovanih kolektivnih organizacija, u specijalizovanom polju njihovih aktivnosti na konkretnoj teritoriji (najčešće nacionalne jurisdikcije).

Digitalno okruženje i digitalna sredstva dostave, zaštićenog sadržaja - i ne samo zaštićenog sadržaja, već i investicija koju pojedinci odnosno pravna lica ulažu u stvaranje, odabir i tehničku izvodljivost predmeta srodnih prava (na primer, *PRAVO NA SIGNAL*, kao inicijalno pravo emisionih preduzeća), učinilo je autorskopravnu zaštitu slabom i lako povredivom kategorijom. Kao direktna posledica, sistem kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava morao je, radi svoga opstanka, da dostigne novi cilj - da sistem funkcionisanja prilagodi potrebama i diktatu digitalnog okruženja i digitalnim sredstvima dostava sadržaja i korišćenje zaštićenih dela i sadržaja.

Takozvana Digitalna agenda Svetske organizacije za intelektualnu svojinu - WIPO2, u okvir svojih aktivnosti na osnaženju i promociji prava intelektualne svojine, postavila je na značajno mesto interaktivna sredstva digitalne tehnologije - posebno Internet, kao jedan od primarnih ciljeva jednoobraznog međunarodnog pravnog rešenja koji bi regulisao sve slučajeve interaktivnog korišćenja sadržaja putem mreže.³Jedna od prvih aktivnosti bio je Međunarodni forum za ostvarivanje i upravljanje autorskim i srodnim pravima u svetlu digitalnih tehnologija (International Forum on the Exercise and Management of Copyright and Related Rights in the Face of the Digital Technology), održan u Sevilji, Španija, još 1997.godine. Dalje aktivnosti WIPO vođene su sa ciljem da se podstaknu nacionalna zakonodavstva država članica Svetske organizacije za intelektualnu svojinu u ostvarivanju i uspostavljanju sistema kolektivne zaštite, uz ponuđene smernice i konkretnu logističku pomoć vezanu za instrumente sprovođenja prava, kao efikasan odgovor na izazove digitalnih tehnologija.

¹ Osnivanje prve kolektivne organizacije na svetu usko je povezano sa francuskim autorom po imenu *Beumarchais*, koji je poveo parnicu protiv lokalnog pozorišta u Parizu radi priznavanja svojih autorskih prava po osnovu javnog izvođenja predstave u kojoj je muzika izvedena. Uspešno okončan spor vodio je ka osnivanju *Bureau de legislation dramatique*, in 1777, koji se transformisao u *e Societe des auteurs et compositeurs dramatiques* SADC - prvu organizaciju na svetu za kolektivno ostvarivanje autorskog prava !

² World Intellectual Property Organization, Ženeva, Švajcarska, (Organizacija UN)

³ Imajući u vidu tzv. Internet Ugovore, WIPO WCT, i WIPO WPPT, oba usvojena 1996. godine

OSNOVNI PRINCIPI KOLEKTIVNOG OSTVARIVANJA PRAVA – U KORAK SA DIGITALNIM TEHNOLOGIJAMA

Osnova sistema kolektivnog ostvarivanja prava podrazumeva sledeće aspekte:

Autora - nosioca prava (titulara), koji ovlašćuje individualnim putem kolektivnu organizaciju da vrši monitoring svih oblika korišćenja (saopštavanja javnosti) njegovih dela; dalje, autorizacija kolektivne organizacije da u svoje ime a za njihov račun pregovara sa pojedinačnim ili grupacijama korisnika njegovih dela; sve u cilju davanja dozvole (licence) na osnovu koje se plaća pripadajuća autorska naknada određena najčešće na osnovu tarifnog sistema (cenovnika sa određenim uslovima); ovlašćenja kojim se kolektivna organizacija instrumetalizuje u prikupljanu pripadajućih naknada, i konačno, ovlašćenja usmerenih na distribuciju prikupljenih naknada nosiocima autorskog prava koji su ovlašćenje inicijalno i poverili datoj kolektivnoj organizaciji.

U svetu uveliko postoje dobri primeri kreirane i funkcionalne mreže kolektivnog ostvarivanja prava u određenim oblastima, na način da su ista efikasna u eri digitalnih tehnologija (muzička autorska dela, mehanička prava, interpretatori, dramska dela, prava reprografske reprodukcije, pravo javnog rentiranja u bibliotekama (P.L.R.), proizvodnji fonograma, prava u konetektu kablovskog reemitovanja, prava u kontekstu audiovizuelnih dela i dr.).⁴

Neki od zajedničkih i polaznih principa kolektivnog ostvarivanja prava, mogu biti formulisani kao:

- **Sistem potpunog kolektivnog ostvarivanja prava**, koji je zasnovan na «kolektivnim ciljevima i elementima» koji mogu biti prepoznati u isključivim pravima koja se poveravaju specijalizovanoj organizaciji, transparentnim pregovorima vezanim za nadoknade za korišćenje, uslovima i pravilima korišćenja, pregovorima sa korisnicima, monitoring korišćenja i izrada sistema distribucije (reparticije), koji se zasniva na prethodno uspostavljenim kriterijumima. Tradicionalne kolektivne organizacije se formiraju bazirano na privatnoj inicijativi za osnivanje ovih specijalizovanih organizacija, nemaju profitni karakter (samo se odbijaju troškovi poslovanja i cena usluge), imaju dobru pravnu osnovu - uz nadzor države nad dodeljenim monopolom (preporuka da na teritoriji jedne države postojim samo jedna organizacija u jednoj specijalizaciji autorskog odnosno srodnog prava), i dr. Ove tradicionalne forme kolektivnog ostvarivanja prava, bazirane su na analognom svetu ostvarivanja zaštićenog repertoara (autorskih dela odnosno predmeta srodnih prava).

- **Kolektivno upravljanje pravima u digitalnom okruženju**, zahteva dalja prilagođavanja sistema kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, posebno imajući uvidu dve činjenice:

- U digitalnom svetu nosioci prava su mnogo manje zaštićeni u odnosu na slučajeve nedozvoljenog korišćenja njihovih dela. Ipak, nosioci prava su slobodni da odaberu individualno da ostvaruju svoja prava.
- Prava mogu ostvarivati na način što će ih vršiti neposredno ili putem agenata, uz pomoć sistema kao što su tehnološke mere zaštite sadržaja, *T.P.M. (Technological Protected Measures)* i digitalne informacije o upravljanju pravima *D.R.M. (Digital Rights Management)*, na način kako su prvi put uvedene u međunarodnim ugovorima koje administrira Svetska organizacija za intelektualnu svojinu, WIPO, i koji su nazvani «*Internet ugovorima*» (videti fus 3).

⁴ CISAC, Međunarodna konfederacija društava autora i kompozitora, Pariz, Francuska, svojim članovima daje standardizovane usluge vezano za informacije koje se mogu redovno razmenjivati između članova širom sveta. Na primer ustanovljena je CAE - baza podataka koja sadrži informacije o nosiocima autorskih prava; WWL – svetska lista najfrekventnije korišćenih autorskih muzičkih dela; CIS - zajednički informacionih sistem koji ima sve odlike sistema za upravljanje autorskim pravima Izvor - dr Michaly Ficsor, WIPO Publication no 855(E), *Collective Management of Copyright and Related Rights*, 2002, strana 85

PREGOVORI SA KORISNICIMA - SISTEMI BLANKO LICENCI ZA KORIŠĆENJE REPERTOARA

Poslovanje korišćenjem sistema takozvanih *blanko licenci*, uvedeno je u pravni sistem putem niza *lex specialis* nacionalnih zakona o autorskom i srodnim pravima. Pojednostavljeno, isto podrazumeva da kolektivna organizacija u ostvarivanju autorskog odnosno nekog od srodnih prava, ima zakonom dobijenu prezumpciju, da daje licencu vezanu za neisključivo pravo korišćenja celokupnog repertoara kojeg zastupa, a koji je pokriven jednom takvom licencom, na način da maksimalno štiti interese autora odnosno nosioca prava na delima koja su deo istog repertoara. *Blanko licenca* obično ima vremensko i prostorno ograničenje, ali nema ograničenja u odnosu na repertoar koji se koristiti kao ni u odnosu na konkretan broj korišćenja za sve vreme važenja iste licence.

MODELI LICENCIRANJA U DIGITALNOM DOBU

1. Deklaracija CISAC-a iz Sidneja,⁵ predviđa slučajeve korišćenja autorskih dela posredstvom satelita za direktan prijem signala javnosti - tzv. *DBS System Satellites*.⁶ Incijativa je nastala imajući u vidu činjenicu da je potrebna dozvola za emitovanje putem emisionih preduzeća kao medija dostave, i da ista dozvola treba da bude data od strane kolektivne organizacije koja ima poslovno sedište u zemlji u kojoj je nastao signal odnosno program koji se emituje putem satelita.

Glavni kvalitet ove deklaracije jeste uvođenje nove formule u već postojeći scenario licenciranja: pre svega, normirajući da prava koja se ustupaju po osnovu ove licence nemaju teritorijalno ograničenje u svom korišćenju, već je domen korišćenja u okviru stope *DBS* satelita (pokrivenost prijema signala); drugo, normirajući da zemlje otiska stope prijema satelitskog signala (*Satellite Footprint*), moraju prethodno da zaključiti ugovore sa zemljom porekla, odnosno kolektivnom organizacijom zemlje porekla izvršene emisije; i treće, da postoji makar nivo konsultacije sa drugim zemljama potpisnicama deklaracije vezano za uslove licenciranja kada su u pitanju dostave sadržaja emisije sistemom *DBS* satelita.

Ukratko, ova deklaracija bila je rezultat procene da je sazio trenutak da se uspostavi novi sistem licenciranja u odnosu na korisnike repertoara kolektivnih organizacija, kako bi se postigla efikasnost u odnosu na prava i obaveze prema nosiocima prava odnosno autorima, imajući u vidu domet otiska stope prijema satelitskog emitovanog signala i potencijalnog (gotovo nemoguće precizno odredivog) broja korisnika.

2. Model CISAC ugovora iz Santjaga⁷ imao je kao cilj pokušaj da normira problem koji se odnosi na licenciranje korišćenja na globalnom nivou, kada se radi o konzumaciji autorskih dela posredstvom globalne mreže - Interneta. Ovaj ugovor ponudio je brojne definicije, vezano za relevantne subjekte, korisnike zaštite, korisnike i druge, između ostalih: «davalac usluge na mreži», «vebemisija», «simulcasting», «pretraživanje na mreži», «muzika i video na individualni zahtev na mreži», novi koncept prava na «činjenje dostupnim», i dr.

⁵ **Sidney Addendum**, usvojen u Sidneju, Australija na Administrativnom savetu CISAC-a, 1987. godine

⁶ *DBS* - Direct Broadcasting Satellites, dostavlja signal direktno pojedinačnim korisnicima, u dometu otiska stope prijema signala nošenog posredstvom satelita

⁷ **Santiago Agreement Model**, usvojen u Santjagu de Čile, Kongres u 2000. godini, od strane 5 kolektivnih organizacija: BMI (U.S.A), BUMA (Holandija), GEMA (Nemačka), PRS (Velika Britanija), i SACEM (Francuska). ugovor je istekao 31. 12. 2004. godine

Glavni cilj ovog ugovora bio je da identifikuje i imenuje relevantnu organizaciju za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, koja bi bila autorizovana odnosno ovlašćena od strane svojih članova (nosioca prava), da garantuje tzv. *globalnu licencu* za korišćenje svog zaštićenog repertoara posredstvom Interneta (model neisključive licence).

Domicilna (nacionalna) identifikacija davaoca usluge na mreži - *Content or Service Provider*, vrši se posredstvom internet domena zemlje, i prepoznavanjem kolektivne organizacije koja je operativna u zemlji porekla nacionalnog internet domena. U obzir može biti uzeto i poslovno sedište davaoca usluge na mreži, posebno kriterijum gde se nalazi glavno poslovno sedište, odnosno većina zaposlenih, odnosno zemlje gde isti davalac usluga na mreži dostavlja svoj godišnji finansijski izveštaj o poslovanju.

Relevantna organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog prava, prepoznatog davaoca usluge na internet mreži, autorizovana je da garantuje i izda neisključivu globalnu licencu za mrežno (*on - line*) iskorišćavanje svog zaštićenog repertoara za celi svet.⁸

3. Globalni licencni IFPI ugovor za simultano emitovanje fonograma na mreži (*Simulcasting of the Phonograms*)⁹ Ugovorne strane su fonogramski producenti (proizvođači fonograma) i emisiona preduzeća, na način da fonogramski producenti posredstvom svojih licencnih tela (najčešće nacionalnih grupacija), nude emiterima mogućnosti globalne licence korišćenja, kako bi ista obuhvatila i slučajeve emisije putem interneta. Ovaj model ugovora učinio je mogućim da tradicionalna emisiona preduzeća, koja imaju samo jednu licencu za korišćenje, sada mogu vršiti simultane (istovremene) transmisije svojih tradicionalnih bežičnih prenosa, putem interneta (*simulcasting*). Ova unikatna licenca je međunarodno priznata i označava se putem snimljenih i utisnutih obeleživača - *Record Labels*.

REŠENJA U ZEMLJAMA U TRANZICIJI - ZAKONSKI OKVIR SRBIJE

Zemlje u tranziciji moraju da prihvate trend slobodnog prometa roba i usluga zasnovanog na transferu prava intelektualne svojine, i da dostignu zadovoljavajući nivo pravne zaštite u ostvarivanju prava u takozvanom digitalnom okruženju. Činjenica je da dobro uspostavljen i funkcionalan sistem kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava u jednoj zemlji, igra krucijalnu ulogu u ostvarivanju pravne i ekonomske sigurnosti nosioca prava, garant je kulturnog razvoja svake zemlje, sa toliko neophodnim rezultatima koji se pre svega ogledaju u redovnom i izvesnom prijemu pripadajućih autorskih tantijema kao nadoknada za ostvarivanje i korišćenje autorskih dela i predmeta srodnih prava...

Pravna i ekonomska izvesnost, predstavljaju dalju inspiraciju i utiču na stvaraoce da stvaraju više dela, da dostignu i teže većem kvalitetu i estetici. Krucijalno je naglasiti da sistem kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, funkcioniše u smislu da postoje posebno formirani fondovi *UKD* - fondovi za unapređenje kulturne delatnosti, u okviru namenskih sredstava organizacije, u cilju promocije nacionalnih kulturnih vrednosti i umetnosti, a da visoko razvijene zemlje posredstvom sistema kolektivnog ostvarivanja prava, svojim članovima pružaju socijalne programe (penzijsko i zdravstveno osiguranje, i dr.).

⁸ *Santiago Agreement Model*, I stvarao je obavezu za društvo koje daje licencu da dostavi sledeće podatke korisnicima: naslov autorskog dela, imena autora, ako postoje elektronske identifikatore dela, bruto cenu, zemlju krajnjeg korisnika I dr. Izvor - dr Michaly Ficsor, *Collective Management of Copyright and Related Rights, WIPO Publication no 855(E), 2002, strana 118*

⁹ Ugovor je stupio na snagu u jesen 2001. godine

REŠENJA U ZAKONU O AUTORSKOM I SRODNIM PRAVIMA¹⁰ VEZANA ZA USTROJSTVO KOLEKTIVNOG OSTVARIVANJA AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

Autorsko i srodna prava kolektivno se ostvaruju preko organizacije za kolektivno ostvarivanje tih prava (u daljem tekstu: *organizacija*). Organizacija se ne osniva radi sticanja dobiti. Organizacija je specijalizovana za ostvarivanje određenih vrsta prava povodom određenih predmeta zaštite, u skladu sa statutom. (*član 149*)

Nosioci autorskog, odnosno srodnih prava preko organizacije kolektivno ostvaruju isključiva imovinska autorska, odnosno srodna prava, kao i pravo na potraživanje naknade za sva svoja dela, odnosno predmete srodnopravne zaštite. U slučaju ostvarivanja isključivih imovinskih prava, nosioci autorskog, odnosno srodnih prava ugovorom na isključiv način ustupaju svoja prava organizaciji, sa nalogom da ona u svoje ime a za njihov račun zaključuje ugovore sa korisnicima autorskih dela i predmeta srodnih prava o neisključivom ustupanju tih prava. U slučaju ostvarivanja prava na naknadu, nosioci autorskog, odnosno srodnih prava daju nalog organizaciji da u svoje ime a za njihov račun naplati naknadu od korisnika. Organizacija ima pravo da pred sudom i drugim organima štiti prava koja su joj nosioci autorskog, odnosno srodnih prava poverili na kolektivno ostvarivanje. Na zahtev organizacije, nadležni organi koji vode evidenciju o podacima koji su od značaja za utvrđivanje iznosa naknada, dužni su da te podatke daju na uvid organizaciji. (*član 150*)

Organizaciju osnivaju autori, odnosno nosioci autorskog ili srodnih prava, odnosno njihova udruženja (*član 151*). Osnivači organizacije su dužni da od organa uprave nadležnog za poslove intelektualne svojine pribave dozvolu za obavljanje delatnosti organizacije. Uz zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje delatnosti osnivači podnose osnivački akt organizacije, predlog statuta i dokaz o uplati propisane administrativne takse. (*član 154*)

U poslovanju organizacije sa korisnicima postoji pretpostavka da organizacija ima ovlašćenje da deluje za račun svih nosilaca autorskog, odnosno srodnih prava u pogledu onih prava i onih vrsta predmeta zaštite koji su obuhvaćeni njenom delatnošću. Nosioc autorskog, odnosno srodnog prava koji nije sa organizacijom zaključio ugovor, može da obavesti organizaciju da će svoja prava ostvarivati individualno.

Nosioc autorskog, odnosno srodnih prava, koji nisu obavestili organizaciju da svoja prava žele da ostvaruju individualno, organizacija je dužna da prilikom raspodele naknade tretira ravnopravno sa nosiocima autorskog, odnosno srodnih prava koji imaju sa organizacijom ugovor. (*član 167*)¹¹

ZAKLJUČAK

Oblast autorskog i srodnih prava znatno je proširena i usložnjena trendom tehnološkog razvitka u proteklih nekoliko decenija, koji je omogućio nove načine i sredstva saopštavanja i korišćenja zaštićenih dela u svetskim razmerama (satelit, kabl, Internet, CD, DVD, i dr). Korišćenje dela posredstvom Interneta otvara nova pitanja iz domena autorskog prava na kojim temama je intenzivno angažovana Svetska organizacija za

¹⁰ Zakon o zaštiti autorskog i srodnih prava "Službeni list SCG," br. 61/04

¹¹ Sistem proširene zakonske licence u kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava - *Extended Collective Management Rights System*

intelektulanu svojinu WIPO, posebno imajući u vidu da Internet "uzdrma" pravilo teritorijalnog važenja prava intelektualne svojine.

U Srbiji su locirani problemi u dosadašnjem radu registrovanih kolektivnih organizacija u segmentima autorskog i srodnih prava, gde se u pravnom prometu pojavljuje u nizu veoma složenih odnosa sa korisnicima repertoara koga predstavljaju, pre svega zbog sledećih uzročnika:

- nedostatka javne svesti ali i edukacije korisnika o obavezi plaćanja autorske naknade za sve oblike korišćenja autorskih dela i predmeta srodnih prava koja predstavljaju tzv. «*zaštićeni repertoar*» jedne kolektivne organizacije;
- pitanja međunarodnog statusa i ustrojstva rada kolektivnih organizacija (činjenice da kolektivna organizacija na osnovu ugovora o recipročnom zastupanju repertoara, faktički može da zastupa svetski repertoar koji se saopštava javnosti na njenoj teritoriji delovanja);
- tumačenja zakonskog koncepta «*većine nosilaca prava*» kod kvalifikovanja osnivača kolektivne organizacije;
- činjenice da kod osnivanja kolektivnih organizacija, ne postoji svojinski oblik preduzeća koji odgovara obliku neprofitnih kolektivnih organizacija, i dr.

Pored postojećih problema, jedan od vidova osnaženja sistema kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava u nas, jeste njegovo prilagođavanje svim vidovima *on-line* korišćenja (Internet).

LITERATURA:

1. dr Michaly Ficsor, *Collective Management of Copyright and Related Rights*, WIPO Publication no 855(E), 2002;
2. Zakon o autorskom i srodnim pravima, «Službeni list SCG», br. 61/04.